

EL JUICIO HISTÓRICO-MÉTRICO, UN POEMA DE PAU PUIG QUE VA PORTAR CUA¹

MARIA ROSA SERRA MILÀ

INTRODUCCIÓ

El *Juicio histórico-métrico de las sumptuosas fiestas que se hizieron en Barcelona a la dedicación del nuevo templo de la Marina* és un poema en castellà que narra en to humorístic i crític les festes que es van fer a Barcelona per celebrar la inauguració de l'església de Sant Miquel, al barri de la Barceloneta. Aquestes festes van tenir lloc des del dissabte 27 de setembre fins al dilluns 6 d'octubre de 1755.

Després de la guerra de Successió, a partir de l'any 1717 es van enderrocar més de mil habitatges del barri de Ribera de Barcelona per edificar-hi la Ciutadella. A algunes de les famílies desallotjades se'ls va adjudicar un solar a la platja, on moltes van construir barraques. Però cap a mitjan segle els problemes d'habitatge de Barcelona s'havien aguditzat molt a causa de l'augment de la població. Per encàrrec del marquès de la Mina, capità general de Catalunya, l'any 1753 es va començar a construir el barri de la Barceloneta en els terrenys sorrencs que s'havien guanyat al mar després de les obres del port. Es van traçar carrers rectilinis, amb edificis de poca alçada que no impedissin l'acció de les bateries de la Ciutadella. La construcció i la benedicció de l'església de Sant Miquel, al centre del barri, va representar la culminació de les obres.

El *Juicio histórico-métrico de las sumptuosas fiestas que se hizieron en Barcelona a la dedicación del nuevo templo de la Marina* va tenir una gran difusió a la seva època, ja que l'hem trobat copiat en dotze manuscrits, amb poques diferències entre ells.

AUTORIA

Només un dels manuscrits que transmeten la peça esmenta l'autoria: el manuscrit 3-I-1 de la Reial Acadèmia de Bones Lletres, de Barcelona (que anomenarem B6), a la pàgina 165, on comença la peça, diu: «Su author, el Rmo. P. fr. Antonio de S. Gerónimo,

¹ Article enviat l'1 d'octubre de 2021; publicat el 14 de novembre de 2021 a *Vademècum*
<<https://mariatoldra.com/>>.

trinitario descalzo [...]». Però creiem que aquesta atribució és errònia. El mateix copista del manuscrit, Jaume Sala i Guàrdia, en el full 8v del mateix volum, referint-se a les notes i comentaris que fa al peu de les obres que copia, diu: «Estas notas se han echo con bastante prissa [...] son muy pocas las que se han examinado [...] las más son especies comunes». És a dir, no ha comprovat la majoria de les afirmacions que fa, només es basa en els rumors que corren. Més endavant, a la pàgina 187 del mateix manuscrit, Sala i Guàrdia, referint-se al *Juicio*, diu irònicament: «Creo que el Marqués hizo muchas diligencias para averiguar el author, lo que si huviese logrado sin duda le avría dado las gracias». Per tant, si el marquès de la Mina no va poder esbrinar l'autoria del poema que el blas-mava, creiem improbable que Jaume Sala ho sabés amb certesa. En conseqüència, creiem que l'autor no és fra Antoni de Sant Jeroni (Vic, 1730? – Barcelona, 1802), sobretot perquè no coneixem cap altra obra seva de to humorístic ni satíric, sinó només obres de pietat i apologètiques, a més de l'arranjament de la Passió que se li atribueix.² És possible que la confusió de Sala i Guàrdia provingui de la semblança del títol de la primera obra publicada per Antoni de Sant Jeroni: *Relación de las sumptuosas fiestas con que la ciudad de Vich solemniza la traslación del Santísimo Sacramento [...]* (Vich: Pedro Morera, 1753).

La nostra hipòtesi és que l'autor va ser Pau Puig. Les raons per a l'atribució són:

1. Aquest poema figura en el manuscrit 167 de la Mediateca de Montpeller (*MP*), que considerem en la major part autògraf de l'autor, ja que conté diversos poemes atribuïts explícitament a Pau Puig en d'altres manuscrits, diversos fulls amb la rúbrica P. P. P. (corresponent a Pare Pau Puig), un full amb el nom sencer de l'autor a manera de sobre, i l'exlibris del seu nebot Anton Francisco Puig i Gelabert.

2. Dels dotze manuscrits que transmeten el *Juicio histórico-métrico*, quatre contenen també altres obres atribuïdes explícitament a Pau Puig (*MP*, *B4*, *GI*, *NY*) i un l'esmenta en una altra composició (*B3*).

3. La lletra del *Juicio histórico-métrico* en els manuscrits *NY*, *B3*, *R1* i *R2* creiem que és la mateixa que la del manuscrit de Montpeller (*MP*), que considerem que és la lletra de l'autor.

4. L'estil del poema no s'allunya gens del de les altres obres de Pau Puig: agudeses, to burleta o satíric, abundància de dobles sentits, jocs de paraules amb els noms i els cognoms dels personatges, utilització de nombrosos modismes i frases fetes, domini de la llengua i de la sintaxi, facilitat de versificació, alguna broma de sentit eròtic...

² Vegeu Pep VILA, «Antoni de Sant Jeroni, un escriptor vigatà bilingüe», *Ausa*, XVII/138 (1997), p. 319-332.

5. També la temàtica de les festes i esdeveniments religiosos i socials a Barcelona és freqüent en l'obra de Pau Puig. D'això tracten nombrosos poemes de la seva obra escrita en català³ i també d'altres en castellà.

6. No és estrany que Pau Puig no volgués fer pública l'autoria d'aquest poema, ja que el *Juicio histórico-métrico* és força crític amb les autoritats polítiques i militars i, encara més, amb els religiosos que van predicar durant la setmana de les festes, alguns dels quals tenien una relació estreta amb ell. Tampoc expliciten l'autoria algunes altres obres de Puig que tenen aquestes mateixes característiques, com el poema CXLI de l'*Obra catalana* o el *Sarrabal de la ciudad de Barcelona para el año 1792*.⁴

Pau Puig (Maresme?, 1722 – Barcelona, 1798) era clergue regular menor del convent de Sant Sebastià de Barcelona. És autor de nou sermons en castellà, publicats entre 1747 i 1789, i d'una extensa obra que ens ha pervingut manuscrita i que comprèn tres peces teatrals en català i una en castellà, 172 poemes en català i més de 700 en castellà, a més d'uns quants centenars de fulls escrits en prosa, majoritàriament en castellà. Va ser una persona molt coneguda en el seu temps pel seu caràcter bromista, per l'amenitat dels sermons i per la seva obra literària. En parlen Fèlix Torres Amat, Jaume Sala i Guàrdia i el baró de Maldà, entre d'altres. Hem trobat obra seva en una vintena de manuscrits de l'època, set dels quals creiem que escrits per la seva pròpia mà.

LES FESTES DE DEDICACIÓ DEL TEMPLE DE SANT MIQUEL DEL PORT

Pau Puig no va ser l'únic que va detallar el contingut de les festes de dedicació del nou temple de Sant Miquel de la Barceloneta. També hem trobat publicades dues obres més que expliquen fil per randa les cerimònies que es van fer, amb un to seriós i laudatori, molt diferent del to mofeta i sarcàstic del nostre autor. Aquestes obres són:

Discripcion metrica de las plausibles fiestas, que se han celebrado en la muy ilustre ciudad de Barcelona, con motivo de la colocacion del Divino Sacramento, en la iglesia erigida al archangel S. Miguel en la nueva poblacion de Barceloneta, en 28. de Septiembre del año de 1755. Escrita por don Nicolas de Labarre y Beltran, Capitán del Regimiento de Infanteria de Zamora, Barcelona: en la imprenta de Maria Teresa Barra, y Texidò, [1755].

³ Per exemple, els poemes XXXV, XLVII, LIV-LVI, LXIX-LXX, LXXI, LXXV, CII, CXXXVII, CXLI, CXLII, CXLIV-CLXI, publicats dins Pau PUIG, *Obra catalana*, ed. crítica de Maria Rosa Serra Milà, Barcelona: Barcino, 2012.

⁴ Publicat dins Maria Rosa SERRA MILÀ, «El Sarrabal de la ciudad de Barcelona para el año 1792, una obra de Pau Puig, de publicació pòstuma», *Barcelona Quaderns d'Història*, 7 (Ramon GRAU, coord., *El segle de l'absolutisme, 1714-1808*), 2002, p. 281-305.

Breve noticia de la fabrica, y construccion del nuevo barrio, en la playa de Barcelona, llamado vulgarmente Barceloneta; lo que era antes; el estado del puerto; la ereccion del Templo, dedicado al archangel S. Miguel; fiestas, que se celebraron en su solemne Dedicación, desde 28. de Septiembre, hasta 6. de Octubre del año 1755 [...]. Escrita por [...] Fr. Sebastian Coll, del Real, y Militar Orden de nuestra Señora de la Merced [...]. Barcelona: en la Imprenta de Teresa Pi-ferrer viuda, 1755.

Entre el testimoni del militar Labarre, escrit bàsicament en octaves, el del mercedari Coll, escrit en prosa, i el *Juicio histórico-métrico* de Pau Puig, podem reconstruir la festa així:

Dissabte 27 de setembre de 1755: (*Juicio*, versos 23-34)

Al matí, benedicció de l'església i missa a càrrec de l'ardiaca i rector de Santa Maria del Mar, Josep de Rivera, amb presència del marquès de la Mina.

Diumenge 28 de setembre: (*Juicio*, versos 35-138)

A la tarda, processó per la translació del Santíssim des de Santa Maria del Mar a la sufragània de Sant Miquel, processó que va passar pel carrer de l'Argenteria, la plaça de l'Àngel, la baixada de la Bòria, la plaça de la Llana, els carrers de Montcada i de Vidreria, el Pla de Palau, el Portal del Mar i va arribar finalment al temple. A l'inici, hi anaven els passos de «los Triumphos del Sacramento, proclamados con trompetas y timbales», i també el bestiar i els gegants que habitualment desfilaven a la processó de Corpus, a més de tres grups de dansaires. Després venien les confraries de la ciutat, seguides per les comunitats dels dominics, franciscans, mercedaris, mínims i caputxins. A continuació, la comunitat de la parròquia. Al llarg de tot el recorregut hi havia altars i ornaments particulars i també tres altars públics, construïts a instàncies de l'Ajuntament, a la plaça de l'Àngel, a la plaça de la Llana i al Pla de Palau.

La jornada es va acabar amb un castell de focs.

Dilluns 29 de setembre: (*Juicio*, versos 139-204)

Dia de Sant Miquel. Festa a càrrec del marquès de la Mina, Jaime Miguel de Guzmán Dávalos.

Missa oficiada pel bisbe Ascensi Sales, amb sermó del clergue teatí Antonio Díez de Armendáriz, del convent de San Cayetano, de Madrid.⁵

A la tarda, jocs de torneigs i d'*alcancías*: els genets, oficials de diferents regiments, després de formar diverses figures al·legòriques amb les cavalcadures, mostraven la seva habilitat en exercicis militars, o bé encertant els plats i olles que es tiraven els uns als altres.

⁵ El sermó es va publicar poc després: *Oracion panegyrica, que a la dedicacion de iglesia y colocacion de el Santissimo en el nuevo primoroso templo de S. Miguel de el puerto, de Barcelona, dixo el dia 29. de septiembre de el presente año 1755 [...].* D. Antonio Díez de Armendariz, Clerigo Reglar de S. Cayetano, Lector de Theologia, y de Corte en su Real Casa de Madrid [...] con una descripcion de las metopas, ò geroglyphicos que están figurados en el Cuerpo interior de dicha iglesia [...]. Barcelona: en la Imprenta de Lucas de Bezàres, [1755].

Dimarts 30 de setembre: (*Juicio*, versos 205-224)

El dia anava a càrrec del capítol eclesiàstic. Els canonges van dir la missa i el canonge penitenciarí Joseph Thomas Bessa va fer la prèdica.⁶

A la tarda es va representar l'òpera *El héroe de la China*⁷ i posteriorment es va fer un altre castell de focs.

Dimecres 1 d'octubre: (*Juicio*, versos 225-258)

L'Ajuntament de Barcelona, promotor de les activitats del dia, davant de la porta de la nova església va preparar una rebuda solemne al marquès de la Mina, que va arribar en carrossa, amb acompanyament de militars. Igualment, els regidors el van acomiadar després de l'ofici religiós, en què havia fet la prèdica el frare servita Bernat Crosapis.⁸

A la tarda, la moixiganga o funció de màscares es va suspendre a causa de la pluja.

Dijous 2 d'octubre: (*Juicio*, versos 259-352)

Festa a càrrec del regiment dels Dragons de Lusitània, que tenien sant Miquel com a patró i protector.

Els clergues regulars menors van dir la missa, acompanyats de la capella de Santa Maria del Mar, i va fer el sermó Manuel Trincheria, del mateix orde.⁹

A la tarda, l'òpera *Catón en Útica*,¹⁰ castell de focs i moixiganga, amb carrosses dedicades a Hèrcules, com a llegendari fundador de Barcelona, i als quatre elements: terra, aigua, aire i foc.

Divendres 3 d'octubre: (*Juicio*, versos 353-384)

Dia a càrrec dels comerciants de la ciutat. Predicació del mercedari Sebastià Coll i Llopis.¹¹

⁶ També aquesta prèdica es va portar a la impremta: *Sermon panegyrico del segundo dia de las fiestas dedicadas al gloriosissimo archangel San Miguel, por la dedicacion del nuevo templo à su grandeza, y colocacion del SS. Sacramento en dicho Templo [...] en dicho dia consagrò sus reverentes cultos al santo el muy ilustre cabildo de canonicos de la S. Iglesia Cathedral de Barcelona, siendo el orador de la fiesta el ilustre Dr. Don Joseph Thomàs Bessa, Rector, que fue, de la parrochial de Crétas [...]. Barcelona: en la imprenta de Francisco Suriá, [1755].*

⁷ *El héroe de la China (L'eroe cinese)* és una òpera en tres actes del compositor italià Venanzio Rauzzini (1746-1810), amb llibret de Metastasio (1698-1782), estrenada el 1771 i que va ser traduïda, representada i editada en castellà. Curiosament, ni la *Descripción métrica* de Nicolàs Labarre, ni la *Breve noticia* del pare Coll, esmenten les representacions operístiques, cosa que sí fa Pau Puig.

⁸ Aquest sermó es va publicar amb el títol següent: *Architecto Admirable el Gloriosissimo Archángel S. Miguel, sermon, que en el tercero dia de las fiestas, que se hicieron en el nuevo templo fabricado en el puerto de esta ciudad de Barcelona, dedicado al glorioso archangel San Miguel, con motivo de la colocacion del Santissimo Sacramento*, predicó el M. R. P. M. Fr. Bernardo Crosapis, Religioso Servita. [...]. Barcelona: Por Francisco Suriá, [1755].

⁹ Recordem que Pau Puig era clergue regular menor. Per tant, Manuel Trincheria era company seu al convent de Sant Sebastià. El sermó d'aquest clergue és l'únic dels predicats a les festes que no es va publicar.

¹⁰ *Catón en Útica (Catone in Utica)* és una òpera de Metastasio, amb música de Leonardo Vinci (1690-1730), que es va estrenar a Roma el 1728.

¹¹ El sermó predicat pel mercedari Sebastià Coll també es va publicar: *Sermon, que en la dedicacion del templo de San Miguel de Mar, de la ciudad de Barcelona, dixò, en el dia, que consagrò al glorioso archangel el comercio de dicha*

Al vespre, castell de focs.

Dissabte 4 d'octubre: (*Juicio*, versos 385-408)

La comunitat i obra de Santa Maria del Mar va ser la promotora de les festes del dia: missa cantada a càrrec del vicari perpetu de Santa Maria i predicació del caputxí Manuel de Barcelona.¹²

A la tarda, l'òpera *Aquiles en Esciros*.¹³

Diumenge 5 d'octubre: (*Juicio*, versos 409-452)

Festa a càrrec dels oficials de la Marina. Predicació del franciscà Pere Font.¹⁴

Tarda de jocs navals, finalitzats amb un castell de focs dins el mar, on el castell era atacat i encès per dos bergantins.

Dilluns 6 d'octubre: (*Juicio*, versos 453-460)

Predicació del frare agustinianà Agustín Luis Verde per celebrar la dedicació d'un altar del temple de la Barceloneta a la Verge de Loreto.¹⁵

EL POEMA

El *Juicio histórico-métrico de las sumptuosas fiestas que se hizieron en Barcelona a la dedicación del nuevo templo de la Marina* està escrit en 486 versos apariats, alternant de forma irregular els decasíl·labs i els hexasíl·labs, i amb rima consonant i sempre femenina.

ciudad, quinto de las solemnes fiestas que se celebraron, y tercero de octubre de 1755 [...] Fr. Sebastian Coll, Regente de Estudios del Real, y primer Convento de Barcelona, del Real y Militar Orden de nuestra Señora de la Merced [...]. Barcelona: En la Imprenta de Teresa Piferrer, [1755].

¹² Es tracta del *Sermon panegyrico que en las plausibles fiestas se celebraron en la Muy Ilustre ciudad de Barcelona, este año de 1755, por la Dedicacion del nuevo Templo erigido en la Barceloneta al glorioso arcangel San Miguel y solemne translacion del Smo. Sacramento*. Dixo dia 4. de octubre y sexto de dicha solemnidad el R. P. Fr. Manuel de Barcelona, Predicador Conventual de los PP. Capuchinos [...]. Barcelona: por Juan Jolis, [1755].

¹³ L'òpera *Aquiles en Esciros* (*Achille in Sciro*), amb llibret de Metastasio i música d'Antonio Caldara, s'havia estrenat el 1736.

¹⁴ També el sermó del pare Font es va publicar: *Oracion panegyrica, que en el dia cinco de octubre de 1755, y septimo de las solemnes Fiestas de la colocacion del Santissimo Sacramento y dedicacion del magnifico templo de San Miguel Arcangel de la nueva Barceloneta, celebraron el distinguido Cuerpo de Oficiales de Marina, y los vecinos de aquel Barrio*. Dixola el R. P. Fr. Pedro Font, [...] Guardian del Colegio de San Buenaventura de Barcelona. Barcelona: en la Imprenta de los Herederos de Bartholomè Giralt, [1755].

¹⁵ El sermó d'Agustín Luis Verde (1694-1777) es va publicar amb el títol *El divino secretario, Miguel, principal ministro de la Casa de Loreto. Panegyrico gratulatorio, que en la octava de la translacion de nuestro Amo à su nuevo hermoso Templo de San Miguel de la Barceloneta; dia, en que solemnizò la dedicacion de su altar a la Virgen Lauretana y la del citado Templo a su Tutelar invicto, el señor don Miguel de Bañuelos, Comissario de Guerra, Secretario de el Rey de las dos Sicilias, y de la Capitania General de el Exercito, y Principado de Cataluña*: Dixo [...] el R. P. M. Fr. Agustin Luis Verde, Agustino [...] e Individuo de la Real Academia de Buenas Letras [...]. Barcelona: en la Imprenta de Teresa Piferrer, [1756].

El llenguatge és clar i ben estructurat. Com a home d'Església, Pau Puig demostra cultura i domini dels recursos lingüístics, coneixements que acompanya amb un gust molt personal per l'humor i la jocositat, no exempts d'escepticisme i de crítica.

En el poema trobem referències a la mitologia («Apolo», «Helicon», «la Musa», «phénix», «Hércules»), llatínismes («coram vobis», «ora pro nobis») i alguna paraula o frase en català («miñonas»; «Hem de ballà, miñons»). Però sobretot trobem locucions, frases fetes, jocs de paraules, dobles sentits, metàfores, hipèrboles (com quan diu: «El oficio gruñeron, no cantaron»), metonímies (sempre parla de «la Mina» pel marquès, «la Mitra» pel bisbe, «la barba» pels caputxins, etc.) i altres recursos literaris.

El poema explica petites anècdotes, per exemple que alguns que havien pagat l'entrada als jocs van trobar la cadira ocupada, o el mariner mort a ganivetades, la darrera nit de les festes, anècdota tràgica que serveix a l'autor per cloure el poema. Molt sovint fa referències a l'economia i a la gasiveria del marquès, com als versos 20-22 o 59-62. En alguns moments, la sintaxi reflecteix la rapidesa dels fets descrits, com als versos 303-304.

Pau Puig era un predicador d'èxit i potser per això la crítica mofeta dels altres religiosos i dels predicadors de les festes és implacable:

un adonis que vino de la Corte
a hazer que este consejo se reporte,
pero ia lo haze tal su Reverencia
que en breve tiempo no tendrá audiencia.
¿Pues qué? ¿Predicó mal? En tanto grado
que, sobre ser en todo apasionado,
huvo de confessar que no era agudo [...] (versos 145-151)

La conclusió del poema és una nova mostra de l'enginy i de l'escepticisme de Pau Puig: aprofitant l'anècdota de la mort del mariner, diu que, si aquest torna de l'altre món, li preguntarà si a Déu li ha agradat la festa.

Els darrers catorze versos, que només transmet un dels dotze manuscrits, creiem que són un afegit posterior, en què l'autor fa una crítica directa, sense subterfugis, a la *Discrípcion metrica* de Labarre, i on acusa el militar de mentir descaradament en el seu afany d'elogiar les festes i les autoritats.

LA «CUA»

Diem que aquesta composició va portar cua, per una banda, perquè va tenir una gran difusió, però també perquè va originar una altra composició que atacava les bromes i les crítiques del *Juicio*, i encara una resposta de Pau Puig als atacs.

Efectivament, els manuscrits *GI*, *NY* i *R2*, a continuació del *Juicio histórico-métrico*, transmeten una peça que el critica: *Respuesta a una canción satírica denigrativa de las plausibles fiestas de San Miguel del puerto de Barcelona en las siguientes seguidillas*. Es tracta de 33 estrofes, que comencen així:

Seguidillas manchegas
mi Musa entona,
oygan todas las damas
de Barcelona,
porque estas quieren
que les hagan la cobla
no pocas vezes.

Unas coblas salieron
ha pocos días
reventando la saña,
minas de embidia.
¡Qué linda gracia
dar en vez del borrico
contra la albarda!

En estrados se lehen
mui a menudo
y autores y copiantes
todos son unos:
cordura sabia
celebrar la armonía
de uno que ladra.

Aquesta tercera seguidilla dona testimoni de la difusió de la peça. En les estrofes següents, es qualifica l'autor de «ganso», de «lechuzo», d'ignorant, de desvergonyit, d'«imfelize», etc., i es plany que la Inquisició no el faci callar. En la darrera seguidilla, fins i tot sembla que s'amenaci l'autor i se'n vulgui revelar la identitat:

El pobrecito piensa
que no se sabe
quien es, pero sabemos
su casa y calle.
Y esto es tan cierto

como que allí bien cerca
curten pellejos.¹⁶

Però la cosa no va acabar aquí. A la *Respuesta a una canción satírica denigrativa* segueix en els manuscrits NY, R1 i R2 una altra composició que porta per títol *Acállanse ciertos rebuznos en tono de seguidillas con unos látigos en forma de décimas*. Es tracta de 25 dècimes que comencen així:

¡O, tú, insigne badulaque,¹⁷
que a la palestra has salido
a dar a mi ya dormido
numen tan dévil ataque!

Tú, que con bestial achaque,
en tono y voz de fregona,
chapuzos en la Helicon
das con tu linda manía,
pues quieres respuesta mía,
allá va, y arda Bayona.¹⁸

L'autor d'aquesta composició, que creiem que també és Pau Puig, amb un domini del llenguatge i de la versificació molt superior al de l'autor de les seguidilles, després de rebatre en to mofeta la majoria de les acusacions, acaba dient:

[...] si tienes ganas
puedes venir, que no lexos
de donde curten pellexos
también se surran badanas.¹⁹

¹⁶ Suposem que l'autor de la *Respuesta* es refereix als carrers del Rec i dels Assaonadors, que no quedaven gaire lluny del convent de Sant Sebastià, on Pau Puig residia, però tampoc no especialment a prop.

¹⁷ *badulaque*: 'persona necia, inconsistente' (REAL ACADEMIA ESPAÑOLA, *Diccionario de la lengua española* [DRAE], 23a ed. [versió 23.4 en línia] <<https://dle.rae.es>> [consulta: 15-7-2021]).

¹⁸ *arda Bayona*: 'expresión coloquial que denota poco cuidado en los gastos' (DRAE).

¹⁹ *zurrar*: 'curtir y adobar las pieles', 'azotar'.— *badana*: 'piel curtida' (DRAE), però en català també 'beneïtot, curt d'enteniment' (Antoni Maria ALCOVER; Francesc de B. MOLL, *Diccionari català-valencià-balear* [DCVB], Palma de Mallorca: Moll, 1983).

MANUSCRITS

Els dotze manuscrits on hem trobat aquesta composició són els següents:

MP. Manuscrit 167 de la Mediathèque Centrale d'Agglomération Emile Zola, de Montpellier, f. 112-119v.

Títol: *Juicio Historico-Metrico de las Sumptuosas Fiestas que se hizieron en Barcelona, a la Dedicacion del Nuevo Templo de la Marina.*

Com hem dit en l'apartat de l'atribució, considerem que la major part d'aquest manuscrit és autògraf de Pau Puig. Conté quatre peces teatrals, tres de les quals en català, alguns poemes en català i castellà, i diversos «gassetins» en prosa castellana, on es comenten irònicament fets d'actualitat, i que sovint van signats amb les inicials P. P. P. o P. P. Puig.

B1. Manuscrit 534 del CRAI de la Universitat de Barcelona, f. 75-85.

Títol: *Juizio historico-metrico de las sumptuosas Fiestas que se hizieron en Barcelona a la Dedicacion del nuevo Templo de la Marina.*

Volum factici, que conté peces manuscrites i impreses en castellà, llatí, italià i francès, algunes datades al 1758, 1761, 1766 i 1775. Les primeres composicions tracten temes militars i moltes de les darreres fan referència a la Companyia de Jesús.

B2. Manuscrit 1519/6 del CRAI de la Universitat de Barcelona, f. 9-[21].

Títol: *Juicio historico metrico de las sumptuosas fiestas se hicieron en Barna. à la dedicación del nuevo templo de Sn. Miguel de la Marina.*

Volum factici amb l'enquadració molt deteriorada, que conté peces impreses i manuscrites per diferents mans. Conté un *Manual de moribundos* en català i la resta en castellà.

B3. Manuscrit 2150/8 del CRAI de la Universitat de Barcelona, f. 1-3.

Títol: *Juicio historico metrico de las sumptuosas fiestas que se hicieron en Barcelona, en la dedicacion del nuevo Templo de la Marina en el año 1755.*

(Peça incompleta, que només arriba al vers 138. Els folis següents, 3v-6, estan en blanc).

Volum no relligat, que adjunta documents molt variats: entre d'altres, un catàleg de notaris de Barcelona, diversos sermons (un dels quals prohibit *in totum*), notícies de l'any 1815, i una carta d'una nena al conseller Carles Pi i Sunyer per demanar llet per a la seva escola, l'any 1938.

El *Juicio* creiem que està escrit per la mà de Pau Puig. La peça següent, *Noticias del año mil seiscientos sesenta y cinco*, recull el nom de Pau Puig com a predicador del dia 7 de gener, a la capella de Sant Sebastià.

B4. Manuscrit A-181 de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, p. 483-504.

Títol: *Juicio historico metrico de las sumptuosas fiestas, que se hizieron en Bna. en la dedicacion del nuevo templo de la Marina, en el año 1755.*

Volum factici que recull poesies en català i en castellà escrites per diverses mans. La majoria no fan constar el nom de l'autor, però sí dues que figuren a les pàgines 330-335 i 401, que donen l'autoria de Pau Puig.

B5. Manuscrit A-254 de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, p. 1-25.

Títol: *Juicio Historico Metrico de las Sumptuosas Fiestas, que se hizieron en Barceloneta à la dedicacion del nuevo Templo de la Marina Año de 1755.*

Aquest manuscrit és una còpia, encarregada per Agustí Duran i Sanpere, dels escrits de Rafel Amat i Cortada, baró de Maldà. Això no significa que el poema sigui obra del baró, ja que aquest sovint copiava poemes que corrien per les tertúlies, per exemple els que recull Margarida Aritzeta.²⁰ Segons consta a la camisa que protegeix aquesta peça, la còpia procedeix de la *Miscelànea VII*, p. 147-265 i 331-333, i va ser copiada per E. Santacana. Aquesta còpia afegeix 14 versos al final de la composició, versos que no trobem en cap altre exemplar.

B6. Manuscrit 3-I-1 de la Reial Acadèmia de Bones Lletres, de Barcelona, p. 165-194.

Títol: *Juicio Historico metrico de las sumptuosas fiestas, que se hizieron en Barcelona en la Dedicacion del nuevo Templo de la Marina. Parejas reales.*

Volum d'unes 450 pàgines, amb diferents numeracions, que, juntament amb cinc volums més, forma part de la *Colección de varias poesías, publicadas e inéditas, en catalán y en castellano, por el doctor don Jaime Sala y Guardia*. Aquest primer volum només conté poemes en castellà. Jaume Sala i Guàrdia fa comentaris a la part inferior de la pàgina dels poemes que copia, i d'aquests hem pogut obtenir algunes informacions i aclariments d'interès, que adjuntem en nota.

GI. Manuscrit 22 de l'Arxiu Diocesà de Girona, p. 46-65.

Títol: *Juicio historico=Metrico de las sumptuosas Fiestas, qe. se hizieron en Barna. por la dedicacion de el templo de S. Miguel de la Mar. Anyo de 1755.*

Volum de 231 pàgines numerades, que conté poemes en català (tres dels quals atribuïts a Pau Puig en altres manuscrits) i en castellà. A continuació del *Juicio*, la *Respuesta á la canción satyrica denigrativa de la plausible funcion de S. Miguel del puerto de Barna. en las signiens. seguidillas* ocupa les p. 66-75. I *Acállanse ciertos rebusnos en forma de seguidillas, con unos latigos en forma de decimas* (p. 76-86).

²⁰ Rafael AMAT I DE CORTADA, BARÓ DE MALDÀ, *Miscel·lània de viatges i festes majors*, ed. crítica de Margarida Aritzeta, Barcelona: Barcino, 1994, p. 401 o 417.

NY. Manuscrit HC 380; 632 de la Hispanic Society of America, f. 1-18.

Títol: *Juicio Historico=Metrico de las sumptuosas Fiestas que se hicieron en Barcelona en la dedicacion del nuevo templo de la Marina año 1755.*

Volum de 454 pàgines numerades, que porta per títol *Poesías varias del siglo XVIII*. La primera peça és el *Juicio*, seguit de la *Respuesta a la canción satirica denigrativa de la plausible funcion de S. Miguel del puerto de Barna. en la sigus. seguidillas* (p. 19-22) i de *Acallanse algunos rebusnos con unos latigos en forma de Decimas* (p. 23-27).

A les p. 197-198 i 215-216 del manuscrit hi ha dos poemes atribuïts explícitament al P. Puig de Sant Sebastià, i en altres pàgines, set poemes més d'aquest autor, que li podem atribuir gràcies a d'altres manuscrits. Com a mínim el *Juicio* està escrit amb la lletra de Pau Puig.

Manuscrit digitalitzat a *Catalan Manuscripts of the Modern Era* <<http://camme.ca/wp-content/uploads/2015/04/Poesias-varias-satiricas-y-chistosas.pdf>>.

R1. Manuscrit CX de la Biblioteca Lambert Mata, de Ripoll, f. [1-9v].

Títol: *Juicio historico metrico de las sumptuosas fiestas, que se hizieron en Barcelona a la Dedicacion del nuevo templo de San Miguel de la Marina.*

Quadern de 15 fulls sense numerar, amb coberta de paper i relligat amb fil, que conté, després del *Juicio*, la peça titulada *Acallanse ciertos rebusnos en tono de seguidillas con unos Latigos en forma de Dezimas* als fulls [10-15v]. Lletra de Pau Puig en les dues peces.

R2. Manuscrit CXLII de la Biblioteca Lambert Mata, de Ripoll, p. 1-15.

Títol: *Juicio historico-metrico de las sumptuosas fiestas que se hicieron en Barceloneta a la dedicacion de nuevo templo de la Marina, en el año 1755.*

Quadern relligat amb fil de 48 pàgines, numerades les 15 primeres, que contenen el *Juicio*. A continuació, *Respuesta á una cancion satirica demigrativa de las plausibles fiestas de San Miguel del puerto de Barcelona en la siguientes seguidillas* (p. [16-26]); *Acallanse ciertos rebusnos en tono de seguidillas con unos latigos en forma de Decimas* (p. [26-37]). Lletra de Pau Puig en el *Juicio* i en *Acállanse*.

R3. Manuscrit CLXXXVI de la Biblioteca Lambert Mata, de Ripoll, p. 1-25.

Títol: *En las sumtuosas fiestas de la colocacion del Augusto Sacramento, en el Nuevo templo de San Miguel del Puerto en el año de 1755. Hechas por el Exmo. Señor Marques de la Mina Capitan General de este exercito y Principado y Precidente de la Rl. Audiencia. Juicio Historico Metrico de las sumptuosas Fiestas que se hicieron en Barcelona, a la Dedicacion del Nuevo Templo de Marina.*

Volum de 419 pàgines numerades, enquadernat en pergamí. La primera peça és el *Juicio*. A continuació, poemes satírics i de tema religiós en català i castellà, fragments en prosa de tema polític i sobre la Companyia de Jesús, i uns pocs entremesos o col·loquis, majoritàriament en castellà.

També hem trobat el *Juicio Histórico Métrico de las suntuosas fiestas que se hicieron en Barcelona a la dedicación del nuevo Templo de la Marina* en la llista de les obres de la biblioteca dels caputxins de Palma de Mallorca, tal com ho recull a començaments del segle XIX el pare Luis de Villafranca a les seves *Misceláneas históricas baleáricas, tomo VI*, p. 514, miscel·lànies que posteriorment van passar a la biblioteca particular del marquès de Vivot (*Butlletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, 725-726 [jul.-des. 1947], p. 157). No hem pogut veure aquests volums.

L'única diferència important que hem trobat en el text que transmeten tots els manuscrits són els 14 versos que el manuscrit *B5* afegeix al final de la composició. Les altres diferències no són significatives, la majoria només afecta la grafia i, en alguns casos, la presència o absència dels títols de les parts del poema, però no el poema mateix.

Editem la versió del manuscrit *MP*, però esmenant algun petit error i afegint alguns títols, segons les altres versions, així com els 14 versos finals que, com hem dit, transmet únicament el manuscrit *B5*. Seguim els criteris habituals de resoldre les abreviatures i regularitzar la puntuació, l'accentuació i l'ús de majúscules i minúscules segons les normes actuals.

EDICIÓ

*Juicio histórico-métrico de las sumptuosas fiestas que se hizieron en Barcelona
a la dedicación del nuevo templo de la Marina*

No pienses esta vez, Apolo sabio,²¹
que mi pluma ni labio
te escriba ni te invoque;
no ayas miedo que yo la especie toque
de que estás en el mundo, 5
pues siendo sin segundo
rey del Parnaso, padre poderoso
y siempre de caudales generoso,
lo mismo fuera verte en Barcelona,

²¹ Tant la paraula «métrico» del títol com el primer vers ens fan pensar que aquesta composició de Pau Puig podria ser una paròdia o una sàtira de la *Discrípion metrica de las plausibles fiestas que se han celebrado en la muy ilustre ciudad de Barcelona con motivo de la colocacion del Divino Sacramento, en la iglesia erigida al archangel S. Miguel en la nueva poblacion de Barceloneta, en 28 de septiembre del año de 1755*, escrita por don Nicolas de Labarre y Beltran, Capitàn del Regimiento de Infantería de Zamora, Barcelona: en la imprenta de Maria Teresa Barra y Texidò, [1755]. El primer vers del poema de Labarre també s'adreça al déu de la música i la poesia: «Alienta, sacro Apolo, el desaliento». Així mateix, el primer vers de la segona octava diu: «Alienta a la cobarde débil pluma». I, com veurem, el vers 480 del *Juicio histórico-métrico* farà del tot explícita aquesta intenció.

	en carroza de luz de la Helicon, ²²	10
	que entablarte, no en verso sino en prosa, dieras a San Miguel alguna cosa. ²³	
	Eres padre de pobres ²⁴	
	y io no quiero que enemigos cobres, solo intento decirte	15
	que me des atención para aturdirte de una cruel paradoja: que la gente más floja sufre y entiende quando ve que traga que el que la fiesta enciende no la a-paga ²⁵	20
<i>Bendición de Yglesia</i>	y halla su gefe en cosa tan galana en nada gusto, pero en todo gana. Por bendición se empieza, en que se esmera el phénix de los pleytos, don Ribera; ²⁶ [f. 112v] decir allí su missa determina	25
	y aquí voló la Mina ²⁷ en ciertos desaliños; lucharon el toysón y los armiños, ²⁸ mas como son los dos bien conocidos y estaban resentidos,	30
	místico el uno, el otro Juan soldado, solo quedó sentado que en este mar bermejo más humano chocaron el hebreo y el gitano.	
<i>Domingo, procesión</i>	Al viático tocan esta tarde	35

²² El mont Helicó, segons la mitologia grega, era el refugi preferit de les muses.

²³ Entenem que el poeta repta Apol·lo a compondre «alguna cosa» relacionada amb el nou temple de Sant Miquel de la Barceloneta.

²⁴ Apol·lo, a més de ser el déu de la poesia i de la música, també ho era dels ramats i de la medicina. En algunes comèdies d'Aristòfanes, com *Plutus*, protegeix els pobres.

²⁵ Joc de paraules entre «apaga» i «paga». Al llarg de tot el poema trobarem referències al cost econòmic de la festa. I aquesta al·ludeix al marquès de la Mina, que la va promoure.

²⁶ Joseph de Rivera era ardiaca i «el párroco de Santa María del Mar, a cuya feligresía pertenece el territorio de Marina», segons Labarre (*op. cit.*, p. 2). Jaume Sala i Guàrdia (ms. B6, p. 167) explica que aquest ardiaca era «gran pleiteante [...] no sé si eran diez o doze [pleitos] los que llevaba».

²⁷ Jaime Miguel de Guzmán-Dávalos, segon marquès de la Mina i comte de Pezuela, va ser capità general de Catalunya des de l'any 1749 fins a la seva mort, el 1767.

²⁸ Per la seva tasca diplomàtica, el marquès de la Mina va rebre el toisó d'or. Aquí «los armiños» deu ser una referència metonímica a Ribera, que devia portar un hàbit blanc, o blanc i negre, com la pell de l'ermini.

y no hay por qué me aguarde
 a rechazar el dicho,
 que viático fue, y ia está dicho.²⁹
 Para alumbrar con achas, muy ufanos,
 solamente combidan parroquianos: 40
 ningún estraño, militar ninguno,
 ni el pendón inoportuno
 (el que bolsas escarba³⁰
 y quatro ojos de buey³¹ daba por barba)
 le llevó más de un clérigo graduado, 45
 y paró este nublado,
 siendo de luz tan iermo,
 a comulgar deprissa algún enfermo.
 ¿Mas dónde voy con esto,
 si a la fiesta del Corpus las apuesto? 50
 El buey, león, el águila, gigantes,³²
 vanderas y danzantes,
 unos encamisados chorreando,³³
 con espadas baylando, [f. 113]
 hasta el cirio pasqual ¿Es poca bulla? 55
 Mas ni por essas cede ni se arrulla
 la Musa, sin que peque,
 pues el don vino mal al turuleque.³⁴
 Muchas vanderas y poca luminaria,
 cosa bien ordinaria 60
 con que se hace al festín frase precisa:
 el que fue con tontillo y sin camisa.³⁵
 La carrera,³⁶ muy buena,

Carrera de la procesión

²⁹ *viático*: ‘sacramento de la eucaristía que se administra a los enfermos’, però també ‘subvención en dinero’ (DRAE).

³⁰ Potser es refereix al marquès, l’avarícia del qual era ben coneguda.

³¹ *ojo de buey*: ‘moneda’ (DRAE).

³² És a dir, a la processó hi anava el bestiar i els gegants que habitualment sortien per la festa de Corpus.

³³ Ratllat «vergonzantes» al manuscrit *MP* i substituït per «chorreando».

³⁴ *Mal que se aviene el don con el turuleque*: ‘no decir bien los honores con la gente baja’ (*Diccionario General del Español* [en línia], Santa Fe (Argentina): ALEGSA, 2021 <<https://www.definiciones-de.com>> [consulta: 20-7-2021]). Entenem que la musa de la inspiració continua activa, malgrat que el tema és ordinari.

³⁵ *tontillo*: ‘faldellín con aros para ahuecar las faldas o pieza para ahuecar las casacas’ (DRAE). La frase deu significar que hi havia molts ornaments, però fallaven les coses importants, en aquest cas la il·luminació.

³⁶ *carrera*: ‘trayecto señalado para un desfile, procesión, etc.’ (DRAE).

	aunque se andaba en pena,	
	pues sin correr de coches tropa inquieta,	65
	el diluvio patán vino en carreta:	
	qual chata, qual torcida, qual buscona	
	mostraba su persona,	
	y passaron assí en visiones raras	
	las caras feas; las hermosas, caras. ³⁷	70
<i>Altars</i>	Por la plaza del Ángel empezaron	
	ciertos plateros, que el altar formaron	
	y, aunque assí se decía,	
	nada hubo en el altar de platería. ³⁸	
	El Ángel encumbrado	75
	estuvo por bajarse de enfadado,	
	por ver la aguja que quedó adornada,	
	verengena rellena en flor dorada. ³⁹	
	En el segundo altar era la gloria	
	del santo de la Boria, ⁴⁰	80
	con tantos aparatos	
	que, a más de aver sus quatrocientos platos,	
	un cañón de papel era la grada,	
	pero tan mal parada	
	que parecía estar con bella idea	85
	todo el sol de la iglesia en chimenea. [f. 113v]	
	En el plan de Palacio ⁴¹ cinco caras	
	formaban pavellón de cosas raras:	
	cinco mesas de altar, pues con ahínco	
	se les hizo saber quantas son cinco	90
	a los sastres, que cuydan de la empresa,	
	y, de estraña, confiesa	
	el vulgo que le ve su fiel divisa,	

³⁷ Entenem que la pluja va provocar una escampadissa precipitada de les diferents persones.— En aquest vers 70, joc de paraules entre «caras», amb el sentit de ‘fesomies’ i el de ‘inabastables’ o ‘apreciades’.

³⁸ Entenem ‘no hi havia res de valor’ i també referència als comerciants del carrer de la Plateria o Argenteria.

³⁹ En aquest i en els versos següents, l'autor fa una sèrie de metàfores burlesques sobre els ornaments dels altars.

⁴⁰ Sant Cugat del Rec era la parròquia del raval de la Bòria, situat entre la plaça de l'Àngel i el rec Comtal.

⁴¹ Al Pla de Palau hi havia el portal de Mar, que donava accés al port i al nou barri de la Barceloneta.

no hallando en él la Virgen de la Cisa,⁴²
 mas estuvo muy presto acomodado 95
 con armas de Ladrón y las de Hurtado.⁴³
 El san Miguel estaba muy de guerra,
 una rodilla en tierra,
 como dando a entender con su presencia
 de que estaba a los pies de su Celencia.⁴⁴ 100
 Hablemos de la Mar,⁴⁵ pues a la entrada
 don Domingo del Monte⁴⁶ figurada
 tenía la caída
 de Luzbet y demás tropa atrevida.⁴⁷
 Bello altar, sobre ser de perspectiva, 105
 la idea, más que viva,
 pues siendo, por ufana,
 pagada del caudal de la aduana.
 No son otros los hombres que ella arrolla
 más que ciertos diablos de la bolla⁴⁸ 110
 que, pagados muy bien de su trabajo,
 ayer están arriba y oy abajo.
 El tal altar se queda monumento,
 pues ni el diablo está essento
 de que pague la fiesta 115
 y no es novedad esta,
 pues con solo coger un pincel tierno
 harán que sea Cielo el mismo Infierno. [f. 114]
 Junto al templo, un altar de la Bordeta⁴⁹

⁴² La Verge de la Cisa es venera en una església del terme de Premià de Dalt. Pau Puig tenia relacions familiars amb el Maresme, ja que hi vivia el seu nebot, Anton Francisco Puig i Gelabert, i ell mateix hi podria haver nascut. Però aquest vers també conté un joc de paraules, ja que la «cisa» era la llista oficial de les mides de les teles i draps, i aquesta paraula també significa 'petita porció que es furta' (*DCVB*). En castellà, «sis» té el mateix significat.

⁴³ «Ladrón» i «Hurtado» apareixen subratllats al ms. *MP*. Entenem que l'autor fa al·lusió als escuts heràldics de dues famílies nobles, probablement els Ladrón i els Hurtado de Mendoza.

⁴⁴ «su Celencia» és una forma antiga de dir «su excelencia».

⁴⁵ És a dir, l'església de Santa Maria del Mar.

⁴⁶ Domingo Fernández del Monte, administrador de rendes reials de Barcelona, va pagar aquest altar.

⁴⁷ És a dir, dels dimonis.

⁴⁸ *bolla*: 'derecho que se pagaba por vender tejidos, a los cuales se ponía un sello en la aduana' (*DRAE*).

⁴⁹ L'altar devia ser promogut pels habitants del llogarret de la Bordeta, prop de Sants, o per alguna congregació religiosa que hi residia.

	daba plaza perfeta	120
	a un sarao continuo sin escusa, bien que de tamboril y cornamusa. Mas, como el padre del que es pueblo honrado debe buscar el gusto a todo grado, el nuestro, que en ninguna cosa falta,	125
<i>Proceſsi3n dentro del templo</i>	«Hem de ballà, miñons» dixo en voz alta. Entró su Majestad, le colocaron, dicen que refrescaron y asseguro que en fiesta tan lucida a ninguno hizo daño la bebida. ⁵⁰	130
<i>Castillo de fuego</i>	A las ocho el castillo se dispara, su invención no fue rara: cohetes, carretillas y otras cosas, al parecer vistosas, y solo fue al intento	135
	que acabase con poco lucimiento, pues como aún sentimos el gentío, por no causar calor, acabó frío.	
<i>Las fiestas</i>	El lunes empezó con algazara, porque en él se declara	140
	que pagaba el Marqués toda la fiesta y a tan buena propuesta la Mitra celebró, y la eloqüencia se dio a un padre de la Providencia, ⁵¹ un adonis que vino de la Corte	145
	a hazer que este consejo se reporte, pero ia lo haze tal su Reverencia que en breve tiempo no tendrá audiencia. ⁵² [f. 114v]	
	¿Pues qué? ¿Predicó mal? En tanto grado que, sobre ser en todo apasionado,	150
	huvo de confessar que no era agudo su protector, don Roque, ⁵³ aquel buey mudo,	

⁵⁰ Entenem que la beguda del refresc era escassa.

⁵¹ És a dir, el bisbe Ascensi Sales va fer la missa, però el sermó va anar a càrrec del clergue teatí Antonio Díez de Armendáriz, que venia de Madrid, tal com ens diu el sermó publicat. Vegeu nota 5.

⁵² La paraula «audiencia» apareix subratllada en el manuscrit, cosa que probablement indica un doble sentit amb l'òrgan judicial de la Reial Audiència.

⁵³ Jaume Sala i Guàrdia (ms. B6, p. 176) ens explica que *don* Roque era l'ajuda de cambra del marquès.

que es el quinto doctor de la milicia,
 angélico maestro de impericia. 155
 Del altar al decoro
 sirvió vaxilla de oro:
 platos y fuentes con la demás cosa
 que tiene para obsequios la famosa;
 por esto acá la Musa no repite
 la espléndidez y fausto del combite, 160
 que no irían, sin duda, muy sobrados,
 pues estaban los platos ocupados.
*Alcancías*⁵⁴ ¡Qué tarde que llegó la tarde buena,
 donde avía un millón de almas en pena!⁵⁵
 A pesseta y a dos iba el asiento, 165
 pero fue el mejor cuento
 que una cédula daban
 a los que días antes ya pagaban,
 y el hombre que pedía
 el lugar que la cédula decía, 170
 si se hallaba ocupado,
 no se le daban con aver pagado.
 Bella función, que solo al conocerla
 huvieren de pagar para no verla.⁵⁶
 De uniforme encarnado, buelta blanca, 175
 el ejército arranca:
 nobles ginetes bien fortalecidos,
 lacayos muy lucidos,
 jaez y guarnición de talco y gaza,⁵⁷
 los caballos de traza, [f. 115] 180
 pues hizo cada qual en un minuto
 mucho de irracional, nada de bruto.⁵⁸
 Danzaron y corrieron, sortearon,

⁵⁴ *alcancías*: ‘juego o ejercicio de destreza corriendo a caballo, que consistía en tirarse los jinetes unos a otros vasijas de barro y en pararlas con el escudo, donde se rompían’ (DRAE).

⁵⁵ Entenem que era el moment més esperat per tothom.

⁵⁶ Ironia: la funció era tan bona que alguns havien pagat, encara que no la podien veure perquè havien trobat el seient ocupat.

⁵⁷ *jaez*: ‘adorno de cintas con que se entrenzan las crines del caballo’.— *talco*: ‘lámina metálica muy delgada que se emplea en adornos’.— *gaza*: ‘lazo que se forma para enganchar o ceñir algo’ (DRAE).

⁵⁸ *bruto*: ‘necio, rudo’, però també ‘animal cuadrúpedo’ (DRAE).

	después se porrearon ⁵⁹	
	con pesadez bastante,	185
	porque al campo volante	
	de la suerte de espada y su derrota	
	muchos corrieron sin tocar pelota	
	y bolviendo a correr con ayres bellos	
	mucha pelota les tocaba a ellos.	190
	Aclaman a Numancia ⁶⁰ la victoria,	
	porque es de uno la gloria,	
	que como el hombre aprende sabias cosas	
	según la parte en que pisó las losas,	
	el acierto que tuvo me precisa,	195
	a decir que era Losas ⁶¹ el que pisa.	
	Por la noche su fuego,	
	tamboril sin sossiego	
	y marinero que cantaba el Credo	
	haziendo tanto enredo	200
	de repingo y pellisco a las miñonas ⁶²	
	que los que eran personas	
	dixeron en presencia del retablo:	
	¿Fiesta de San Miguel? Bayle del Diablo.	
<i>Martes</i>	Al canónigo dan con la del martes, ⁶³	205
	del famoso las artes,	
	y el viejo don Quintana, ⁶⁴	
	que ofrece inciensos toda la semana,	
	y es lástima no averle ia mitrado	
	por la voz de pastor que Dios le ha dado.	210
	La Mina ha dicho, muy magestuosa, [f. 115v]	
	y mientras él reposa	

⁵⁹ Entenem que donaven cops de porra als plats de terrissa que es tiraven els uns als altres.

⁶⁰ El regiment de Numancia era una companyia del cos militar dels Dragons, cos de cavalleria que, com veurem, va tenir una participació destacada en les festes de dedicació del temple de Sant Miquel de la Barceloneta.

⁶¹ *Don Juan de Losas* era «Ayudante Mayor del Regimiento de Dragones Numancia» (LABARRE, *op. cit.*, p. 45).

⁶² *andar de pingo*: 'pasar mucho tiempo fuera de casa para divertirse' (DRAE).— *miñona* és un catalanisme.

⁶³ La festa del dimarts anava a càrrec dels canonges de la catedral de Barcelona.

⁶⁴ Jaume Sala i Guàrdia (ms. B6, p. 180) diu: «Aquí se burla de don Joseph Quintana, canónigo de esta santa Yglesia, porque con tanto incienso como avía prodigado, no pudo alcanzar mitra». És a dir, aquest canonge hauria volgut ser bisbe.

un Thomás sube y desempeña el puesto,⁶⁵
 conviniéndose en esto
 todos los doctos y hombres entendidos, 215
 que decían unidos:
 —En cualesquiera puestos
 desempeña Thomás ambos suggestos⁶⁶
 y haze por bien, con arte y con destreza,
 lo que por mal el heresiarcha Beza—. ⁶⁷ 220
 Por la tarde la ópera termina
 del *Héroe de la China*.⁶⁸
 La noche, el fuego que se vio acabado
 con tanta frialdad como el pasado.
Miércoles De la vanda de almagre⁶⁹ las ovejas 225
 de que tardasse el día daban quejas
 y más que seriedad era modorra
 verles que iban a aguantar la porra.
 Y apenas hazen frente
 se haze el Señor patente 230
 y patente también silla y estrado
 del dios segundo de este Principado.⁷⁰
 El Evangelio besa, toma incienso
 y al recibir la paz queda propenso.⁷¹
 Esta fiesta galana 235
 también la celebraba don Quintana,⁷²
 que cansado se arguie
 y, aunque mucho repite, no construie.

⁶⁵ Es refereix a Thomàs Bessa, que va predicar el *Sermon panegyrico del segundo día de las fiestas dedicadas al [...]* *Archangel San Miguel*. Vegeu nota 6.

⁶⁶ *suggesto*: ‘púlpito o cátedra destinada a predicar’ (*DRAE*).

⁶⁷ *heresiarcha*: ‘fundador de una herejía’ (*DRAE*).— Théodore Beza era un calvinista francès, mort el 1605. Com és evident, Pau Puig fa broma de la semblança del cognom Bessa del predicador i del de l’heretge Beza.

⁶⁸ Vegeu nota 7.

⁶⁹ Jaume Sala i Guàrdia (ms. *B6*, p. 181) ens explica que «La Vanda de Almagre en sentido tropológico son los regidores que trahen por insignia la banda colorada, como de almagre, y aguantar la porra es equívoco entre aver de aguantar la función, que para ellos era porra, y la porra o maza de los mazersos que preceden al cuerpo del Ayuntamiento».

⁷⁰ Suposem que es tracta del marquès de la Mina, que era la segona autoritat, després de Déu.

⁷¹ Entenem que el marquès queda en disposició de rebre la pau.

⁷² Aquest personatge, que apareix també al vers 207, era un canonge.

	De Cropsis ⁷³ el sermón... Pero ¿qué digo?	
	Tanto peluca, ⁷⁴ amigo,	240
	que arqueaba las cejas [f. 116]	
	al discreto compás de las guedejas, ⁷⁵	
	¿me dexará decir que eran sutiles	
	sus conceptos pueriles?	
	Con su jabón y bola	245
	afeytó a Castellvell y a Argensola: ⁷⁶	
	Que, si Joseph decano allí faltaba,	
	Joseph <i>antiquior</i> ⁷⁷ lo autorizaba	
	y que assí, por servir a quien le manda,	
	se hallaba con Joseph de banda a banda. ⁷⁸	250
<i>Lluvia</i>	La máscara ⁷⁹ intentada	
	no pudo dar la tarde deseada,	
	porque el cielo con lluvia se previno	
	para apagar un surtidor de vino	
	que avía en la Marina, ⁸⁰	255
	en que su sed termina	
	el soldado walón que, atrincherado,	
	estaba con vanderas ocupado.	
<i>Jueves</i>	Entró aún el jueves lluvioso ⁸¹	
	y por esto el canoso	260
	antiguo regimiento, que su essencia	

⁷³ El pare servita Bernat Cropsis va fer la prèdica. Vegeu nota 8.

⁷⁴ Entenem «peluca» com una metonímia dels nobles, que s'avorrien durant el sermó.

⁷⁵ *guedeja*: 'cabellera o mechón' (DRAE).

⁷⁶ *afeitar*: 'adornar' (DRAE).— El marquès de Castellvell i el d'Argençola eren els regidors degans de l'Ajuntament l'any 1755, segons Rafael CERRO NARGÁNEZ; Pere MOLAS RIBALTA, *La presidència de l'Ajuntament de Barcelona, 1718-1808*, Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 2003, p. 52.

⁷⁷ Josep Ignasi d'Alòs i Soldevila, marquès de Puerto Nuevo, era el regidor *antiquior* (CERRO; MOLAS, *op. cit.*, p. 53).

⁷⁸ Aquests quatre darrers versos estan subratllats en el manuscrit de Montpeller. Un d'aquests Joseps podria ser Joseph Dalmao, el provincial dels servites, que és qui donà la llicència per imprimir el sermó.

⁷⁹ És a dir, la moixiganga o processó amb comparses i bestiari.

⁸⁰ Quan Sebastià Coll descriu l'altar del Pla de Palau, diu: «diez verdes arcadas, en cuyo centro se desataba en raudales de vino una fuente o surtidor, que servia de plácida diversión a las gentes» (*Breve noticia*, p. 29). Per a la referència completa, vegeu l'apartat «Les festes de dedicació del temple de Sant Miquel del Port».

⁸¹ Vers de 8 síl·labes. El manuscrit *GI* no conté la paraula «aún» i en resulta un hexasíl·lab.

publica que la debe a su excellencia⁸²
 y que es, sin que más elogios toque,
 sello del uniforme de don Roque,⁸³
 no pudo hazer la fiesta tan lucida, 265
 pero fue con los raios assistida
 del sol del director, que al proprio trono,
 para maior abono,
 en público assistió, pero no quiso
 incienso ni evangelio, y fue preciso 270
 que, como era la fiesta de Dragones,⁸⁴
 le sobra en este punto adoraciones. [f. 116v]
 El oficio gruñeron, no cantaron,
 unos que fraylecillos empezaron
 y, quando más vestidos y mejores, 275
 siempre los ven con hábitos menores.⁸⁵
 El sermón, Trinchería,⁸⁶
 quien dixo, con traviessa fantasía
 y puntuales razones,
 que es Miguel director de los Dragones,⁸⁷ 280
 que a Christo allá en la cruz, con fiera insania,
 le hizieron dragón de Lusitania,
 porque negro y pagizo⁸⁸
 fue el uniforme con que satisfizo
 las deudas de la Caxa que, avariento, 285
 impuso Adán a todo el reximiento.
 Mas lo dixera para maior gloria
 que fue del reximiento de Victoria,
 pues allí se passó por malos tratos

⁸² El marquès de la Mina va crear el Regimiento de Dragones Lusitania el 1709. Suposem que per això Pau Puig l'anomena «canoso antiguo regimiento». La festa del dijous estava dedicada al regiment, com es diu al vers 271.

⁸³ *Don Roque* apareix també als versos 152 i 372. Era l'ajuda de cambra del marquès de la Mina.

⁸⁴ Els Dragons eren un cos de cavalleria lleugera creat a Espanya al segle XVII. Comprenia diversos regiments, com els anomenats Lusitania, Sagunto, Numancia o Victoria, entre d'altres.

⁸⁵ Es refereix als clergues regulars menors, del convent de Sant Sebastià, orde al qual pertanyia Pau Puig.

⁸⁶ Manuel Trincheria també era un clergue regular menor. El seu és l'únic dels sermons d'aquestes festes que no es va publicar.

⁸⁷ Sant Miquel era el patró dels Dragons.

⁸⁸ El vestuari dels Dragons era groc amb divises negres. El terme «pagizo» i els versos que segueixen semblen indicar que els uniformes eren vells i gastats.

	de unas baquetas que le dio Pilatos. ⁸⁹	290
<i>Tarde</i>	La tarde se presenta algo serena y a trompeta se suena la mogiganga, ópera y el fuego y fue un desassossiego	
	averlo de lograr, pero Dios quiso que la ópera fue en un improviso y se vio del Catón el desconsuelo capando áreas, el compás a buelo. ⁹⁰	295
<i>Fuego</i>	A las ocho el castillo se dispara y fue la invención rara	300
	de un sargento a caballo que venía como que al tal castillo acometía: [f. 117] espuela el trueno, látigo el cohete, freno la bomba, pólvora el ginete, y toda aquella cuerda de parleta ⁹¹	305
	con que pinta al cavallo algún poeta. No tan frío acabó como los otros, y es que ya no son potros don Julio Resseguín y don Pacheco, ⁹² por quien corrió del gasto el embeleco, ⁹³	310
<i>Mogiganga</i>	antes bien de palacio en la real pieza uno escribe, otro juega con su Alteza. A las ocho salió del largo claustro de San Francisco el excelente plaustro ⁹⁴ de Hércules y demás que le acompaña, del común catalán discreta maña. Por la tierra empezó, la que publica quanto el Señor se aplica en caminos, en casas, en el puerto,	315

⁸⁹ *baqueta*: ‘vara delgada que se introduce por el cañón de un arma de fuego para limpiarla o para compactar la pólvora’ (DRAE).— Supposem que les referències a Adam i a Pilat tenen a veure amb l’antiguitat del regiment (vegeu nota al vers 262) i amb la fantasia del sermó de Manuel Trincheria.

⁹⁰ Jaume Sala i Guàrdia (ms. B6, p. 185) escriu: «Se representó aquel día la ópera del *Catone in Utica*, pero tan desgraciada como el mismo Catón lo fue en sus fatales acontecimientos». Vegeu nota 10.

⁹¹ *parleta*: ‘conversación intrascendente’ (DRAE).

⁹² Julio Reseguín i Nicolás Pacheco eren tinents dels Dragons.

⁹³ *embeleco*: ‘cosa molesta o enfadosa’ (DRAE).

⁹⁴ *plaustro*: ‘carruaje’ (DRAE).

en que edifica es cierto⁹⁵ 320
 y esto dizen con lauros superiores
 los de las achas, que eran cazadores,
 que a media luz proclaman que su zelo
 a todos quantos son les caza al buelo.
 El agua fue después, que en breve estancia 325
 de las olas pintaba la inconstancia,
 la que con tinta azul decía a todos:
 «Mira por varios modos
 qué bien os ha pescado
 quando la red ha hechado 330
 el Marqués, que procura y siempre fragua
 el tener los obsequios como agua.»⁹⁶ [f. 117v]
 El ayre se siguió, dando en sus galas,
 con pocas plumas, infinitas alas,
 y si alas no hubiera, ¡Dios inmenso!, 335
 no es menester lo diga por extenso,
 pues sabe todo el mundo, y io lo siento,
 que no huviera tanto ayre, a no aver viento.
 El fuego coronaba la quadrilla
 que, aunque voraz, se humilla 340
 a servir de materia al incensario,
 por donde, en humo vario,
 se empeña a contemplar el que debiera
 ver quan poco se espera;
 o por mejor decir, a que se empeña 345
 es a hechar al fuego mucha leña.
 Al carro precedían capitanes,
 sátiros, amazonas y jayanes,⁹⁷
 como dando a entender el pueblo loco
 que los quatro elementos eran poco, 350
 pues para quien el orbe es corta ganga
 son los quatro elementos mogiganga.
Viernes
 El día más del caso y más previsto

⁹⁵ El marquès de la Mina va impulsar les obres públiques, sobretot a Barcelona, com la creació del barri de la Barceloneta, l'empedrat i la il·luminació dels carrers, el dragatge del port i la millora dels accessos a la ciutat.

⁹⁶ Entenem que al marquès li agradava rebre abundants regals.

⁹⁷ *jayán*: 'persona robusta, de gran estatura' (DRAE).

fue el del comercio listo,
 y dixe más del caso, porque viendo 355
 que todo el mundo va contribuyendo⁹⁸
 viene a inferirse (sin hazer mal tercio)
 de que toda la fiesta fue comercio.⁹⁹
 Celebraron los padres de las barras,¹⁰⁰
 dando al gefe las arras 360
 de santos y de altares de su casa,
 con que su afecto passa
 de regular al centro más honrrroso, [f. 118]
 de llegar a las aras lo obsequioso.
 Coll¹⁰¹ predicó y sonaba 365
 la gutural rethórica en que hablaba;
 no gustó al auditorio
 y a muchos es notorio,
 pues pareció a quien ohirle anhela
 que ayudaba a morir a la Michaela¹⁰² 370
 y que aquel «¡Ay Jesús!» aún resonaba,
 que el pecho de don Roque quebrantaba.¹⁰³
 La idea determina
 llamándole Simón al de la Mina¹⁰⁴
 y tanto fruto del sermón sacaron 375
 que en coche de Simón se lo llevaron.¹⁰⁵
Fuego
 A la noche su fuego,
 que con desassosiego

⁹⁸ A *MP*, «lo que va todo el mundo contribuyendo». Corregim el vers hipermètric, segons altres testimonis.

⁹⁹ El divendres, la festa anava a càrrec dels comerciants de la ciutat. En aquest vers l'autor satiritza el caràcter mercantil de la festa religiosa.

¹⁰⁰ Es tracta dels mercedaris, que portaven al pit l'escut de l'orde, format per una creu i les quatre barres catalanes.

¹⁰¹ El sermó predicat pel mercedari Sebastià Coll també es va publicar. Vegeu nota 11.

¹⁰² Jaume Sala i Guàrdia (ms. *B6*, p. 189) ens explica que el pare Coll havia ajudat a ben morir *donya* Michaela Silvi, filla d'un coronel d'artilleria.

¹⁰³ *Don* Roque, l'ajuda de cambra del marquès, apareix també als versos 152 i 264.

¹⁰⁴ A les pàgines 4-9 del sermó, el pare Coll explica la història del gran sacerdot Simó, fill d'Onies, que apareix a l'Eclesiàstic (Ecli 50:1), el qual va governar Israel «con la mayor felicidad», a més d'edificar el temple i d'ampliar la ciutat. La història bíblica serveix al predicador per fer un paral·lelisme amb el marquès de la Mina.

¹⁰⁵ Jaume Sala i Guàrdia (ms. *B6*, p. 189) diu que el pare Coll se'n va anar amb el cotxe d'un tal Simó, que llogava mules.

	le disparó un navío pertrechado, pegándole de un lado	380
	fuego al castillo, que preñado estaba de infinitos cohetes y acababa con un indio feroz, en cuiá planta la nueva compañía se adelanta.	
<i>Sábado</i>	Un sábado sin sol (porque en el día quiso don Jayme estar en zelosía) ¹⁰⁶ amaneció funesto y sentidos con esto, al ver que les faltaba el <i>coram vobis</i> , ¹⁰⁷ dixo Santa María: — <i>Ora pro nobis</i> .	385 390
	Obreros, capellanes, ofrecen este día sus afanes. Predicó un capuchino, ¹⁰⁸ [f. 118v] que fue bueno imagino, y quando no lo fuesse	395
	no ay miedo que mintiesse, pues el que habla, el que ora y el que escarba, todos salieron a sermón por barba. ¹⁰⁹ Manuel de Barcelona, según dicen, se llama y no desdicen	400
	de la fama los hechos, pues los más satisfechos conocen lo que de él se pregona, que es el predicador de Barcelona.	
<i>Ópera</i>	Ópera del <i>Aquiles</i> ¹¹⁰ a la tarde y, por último alarde, castillo con el nombre de María hizo punto final a tanto día.	405

¹⁰⁶ Recordem que el marquès de la Mina es deia Jaime Miguel.— Jaume Sala i Guàrdia (ms. B6, p. 190) explica que «como en aquella Yglesia no avía todavía tribuna, el Marqués se hizo componer una especie de celosía en medio de la Yglesia, donde tenía su estrado».

¹⁰⁷ *coram vobis*: expressió llatina que significa 'davant vostre' i que s'utilitza, sobretot, per corregir un error en processos judicials.

¹⁰⁸ Per al sermó del caputxí Manuel de Barcelona, vegeu la nota 12.

¹⁰⁹ Joc de paraules amb la barba dels caputxins.

¹¹⁰ L'òpera *Aquiles en Esciros* (*Achille in Sciro*). Vegeu nota 13.

<i>Domingo</i>	Plácido ¹¹¹ y entendido,	
	quien la fiesta de Mar ha promovido	410
	hazerla determina	
	y cierra aquesta empresa la Marina.	
	Era el padre guardián quien celebraba ¹¹²	
	y san Francisco andaba	
	con el cordón tan alto y tan erguido,	415
	más debajo del brazo que ceñido. ¹¹³	
	El orador, egregio,	
	un reverendo Font, ¹¹⁴ que en el colejo	
dicen que es el rector, mas que lo sea,		
lo cierto es que ni exordio ni idea	420	
valía cosa alguna		
y fue bien importuna		
su boca peregrina,		
que era Salmanazar ¹¹⁵ dixo a la Mina. [f. 119]		
Ya le daba matraca,	425	
ya hablaba del toisón, de la casaca,		
de la llave dorada		
y con esta almendrada		
predicó en catalán, pues lo parlado,		
aunque era en castellano, fue cortado;	430	
y, quando más profundo,		
siempre decía el zol y el zegundo,		
afectando el ceceo melindroso,		
con tan hermosa cara como un osso. ¹¹⁶		
<i>Tarde</i>		
A la tarde, ¡qué bulla y desatino!	435	
Más concurso imagino		
que el mundo no ha tenido,		
y es fixo que salió muy divertido.		

¹¹¹ La paraula «Plácido» apareix subratllada en el manuscrit, cosa que ens indica que devia fer referència a algú amb aquest nom. Es podria tractar del capità de fragata Plácido Correa.

¹¹² El franciscà Pere Font era guardià del col·legi de Sant Bonaventura.

¹¹³ Entenem que el franciscà o els franciscans tenien una bona panxa i, per això, el cordó que havia d'anar a la cintura s'enfilava cap a l'aixella.

¹¹⁴ També el sermó del pare Font es va publicar. Vegeu la nota 14.

¹¹⁵ Salmanazar o Salmanassar era un rei d'Assíria que apareix a la Bíblia. Però aquí Pau Puig s'equivoca de nom, ja que en el sermó Font parla de Sasabasar, el governador que va reconstruir el temple de Jerusalem (Esd 5:14-16).

¹¹⁶ L'autor fa burla de l'accent català que té el frare.

	Unos brutos corrían la sortija	
	y a aquel que no acertaba la clavija	440
	le hechaban agua encima,	
	y toda esta función nos causó grima.	
<i>Fuego</i>	Un castillo en el mar dio complemento	
	a todo el noble intento,	
	mas dos baxeles que la industria texe,	445
	antes que el tiempo dexe,	
	una mina tocaron del castillo	
	y, sin que nadie pueda prevenillo,	
	de un golpe se quemó, pero a la parte	
	algunos dicen de que fue con arte,	450
	pues como esta función corrió cortina,	
	por <i>finis</i> del festín corrió la Mina.	
<i>Lunes</i>	Assí acabó... Mas, ¡ay!, que a mis desvelos	
	les ofrecen el plato de Bañuelos, ¹¹⁷ [f. 119v]	
	hombre de Encarnación y que, en efeto,	455
	quiere mucho a la Virgen de Loreto. ¹¹⁸	
	Un Verde ¹¹⁹ predicó bien conocido,	
	y en su tanto a Bañuelos parecido, ¹²⁰	
	no digo en qué, pero su nombre acuerde	
	y sepa que es Miguel un poco Verde. ¹²¹	460
	Esta la fiesta es, que, bien mirado,	
	a ninguno del mundo avrá gustado	
	y por saber a Dios qué le parece	
	o qué aplauso merece,	
	un marinero embían, y no en coche,	465
	que a puras cuchilladas una noche,	

¹¹⁷ Joc de paraules amb el cognom d'un personatge, que té semblança amb «bañuelos». Miguel de Bañuelos, segons el sermó de l'agustinià Verde, era «Comissario de Guerra, Secretario del rey de las dos Sicilias y de la Capitanía General de el Ejército y Principado de Cataluña».

¹¹⁸ Miguel de Bañuelos va pagar un retaule de la Verge de Loreto, que es va col·locar paral·lel a l'altar major (COLL, *Breve noticia*, 21).

¹¹⁹ El sermó d'Agustín Luis Verde es va publicar amb el títol *El Divino secretario, Miguel, principal ministro de la Casa de Loreto [...]*. Vegeu nota 15.

¹²⁰ En el títol i en el contingut del sermó, Verde afirma que l'arcàngel sant Miquel era el secretari de Déu, així com també Bañuelos era secretari.

¹²¹ Joc de paraules amb el nom del sant —que és el mateix que el de Bañuelos— i el cognom del predicador Verde. Doble sentit de «verde»: 'inexpert, poco preparado' i potser també 'que tiene inclinaciones eróticas' (DRAE).

sobre ciertas quimeras,
 le embiaron por posta a las esferas.¹²²
 Hasta aora no ha buelto,
 pero si acaso viene, atado o suelto, 470
 io le preguntaré lo que ha passado
 y si a Dios esta fiesta le ha gustado.¹²³
 Entretanto, en mis trece
 estaréme, y si alguno le parece
 que los cotos¹²⁴ excedo 475
 de urbano y comedido de ser puedo,
 que la recta justicia me proboca
 a dar a cada qual lo que le toca:
 ni mi Juicio es tan loco que desbarre
 en las cultas lisonjas de Labarre,¹²⁵ 480
 quien fingiendo a porrillo,
 con su métrico obillo,
 lances tan sin verdad, cosas tan falsas,
 chorreando perejil, con otras salsas,
 en todo da a entender por cosa clara 485
 que miente por un ojo de la cara.

¹²² L'última nit de les festes un mariner va morir en una baralla.

¹²³ Aquí s'acaba la composició en tots els manuscrits, excepte en B5.

¹²⁴ *cotos*: 'límites' (DRAE).

¹²⁵ Aquests darrers versos ens refermen en la suposició que el *Juicio histórico-métrico* és una sàtira de la *Discrípció mètrica* del capità Labarre (vegeu nota 21).